

Kde vzít a nekrást...?!?

Ladislav Žák, D-tax s.r.o., člen INSOL Europe

www.zaking.cz

Otázka možného efektivního financování vzdělávání, a to především vysokého nebo, řečeno „po boloňsky“, terciárního školství je v duchu častých vyjádření bývalého českého prezidenta otázkou zcela, ale opravdu zcela zavádějící. Jde o otázku nejen naprosto dílčí, ale ve své podstatě i hloupou, protože se vyznačuje tím, že na ni nelze dát rozumnou odpověď, která by nabídla inteligentní a prakticky realizovatelné řešení. ***Domnívám se, že je to důsledek chybného, ale o to stále úpornějšího politického i mediálního podsouvání důležitých společenských systémů, mezi které patří školství, zdravotnictví, sociální péče, bezpečnost, spravedlnost nebo věda a základní výzkum, jako prostředí vhodných pro umístování investic, které mohou a mají zajistit výnos. Zkrátka a dobře, že obecně platí, že se vkládáním soukromých peněz do veřejných systémů dají vydělávat peníze.*** Je to podobný nesmysl jako neméně přitroublé vnímání vyplácení důchodů seniorům jako čistého nákladu, ne-li rovnou hospodářské ztráty, a s tím spojené politické a mediální kliše o důchodcích jako o těch, kteří nám chlebiček ujídají a kdyby jich nebylo, tak bychom měli peněz jako želez na všechno. Celé to vede k tomu, že se vzdělávací systém všemožně pokřivuje tak, aby se stal prostorem pro soukromý byznys, který ze vzdělávání tyje, aniž by jakkoliv přispíval k jeho kvalitě, naopak je pro něj likvidační, podobně jako jsme toho svědky například z působení soukromého sektoru v systému sociálního bydlení.

Jakkoliv se budeme zabývat boloňským procesem, dojdeme v několika libovolně navazujících krocích k tomu, že je to proces, který vede k degradaci evropské vzdělanosti. Je to dáno tím, že si eurokrati myslí, že Evropu posílí její permanentní sjednocování až k úplné jednotě či spíše jednotnosti, zatímco ***Evropa byla vždy silná svou různorodostí, pestrostí a vším tím, co z ní***

povstává. Vzdělání by mělo být úhelným kamenem této pestrosti a sama výchova k pestrosti, různorodosti a přitom toleranci, vycházející ze schopnosti nalézat stále nové a nové podobnosti různého by měla ležet v jeho základu. Vzdělání by mělo splnit i další základní požadavek - přispět k tomu, aby stále moudřejší vypravěči mohli vyprávět stále nové krásnější, sofistikovanější a přitom uvěřitelnější příběhy stále chytřejším posluchačům. To je podstata společenského rozvoje, kterou jen těžko mohu naplnit nekonečné telenovely, virtuální realita a červená knihovna...

To, co je podivuhodné, je to, že se *věrozvěsti a architekti investic do vzdělávání nejsou schopni poučit na oboru, který se vzděláváním a školstvím úzce souvisí a často s ním leckde v Evropě i ve světě sdílí jedno ministerstvo. Tak je tomu i u nás doma a tímto oborem je tělovýchova a sport. V tomto oboru je dlouhodobou zkušeností relativně přesně dané, kdy se v různých sportovních odvětvích vyplatí uvažovat o mladých talentech jako o předmětech soukromého investování.* Závisí to na mnoha faktorech, ale jedno je jasné. Financování mladých sportovců do určitého věku a určité výkonnosti prostě není rentabilní. Přesto je veřejné i soukromé financování tělovýchovy a sportu velice žádoucí, protože přináší celou řadu žádoucích společenských efektů. Samozřejmě je mezi nimi i snižování společenských nákladů na celou řadu nežádoucích jevů od obezity, přes nemocnost až po drogy a trestnou činnost mládeže. Nicméně lze si jen obtížně představit, že by se soukromý přispívatel do dětského a mládežnického sportu nějak přímo odškodňoval ze státního rozpočtu. Určitě by se to ale mohlo odrazit na struktuře a výši jeho daňové povinnosti. Nicméně platí, že *věrozvěsti investic do lidského kapitálu, spočívajícího ve vzdělání, by se měli jít učit ke sportovním bafuňářům, skautům a manažerům, kteří by jim vysvětlili, kde je a hlavně jak se hledá ta kouzelná hranice, kde začíná naděje, že se vložené peníze vrátí.*

Financování široké základny vzdělávání tedy musí být přirozenou, organickou činností zajišťující sebereprodukci i přežití každé normální společnosti. ***Je odpovědí na otázku po dostatku vůle dané společnosti přežít.*** Tato vůle se projevuje nejen péčí o dorost, včetně jeho dostatečné tvorby. Projevuje se i výchovou v duchu tradic dané společnosti a dostatečného vzdělání, umožňujícího mu komunikaci uvnitř společnosti i s okolním světem, ale i úctou ke stáří. V neposlední řadě pak jde o schopnost ***být společností energeticky soběstačnou s udržitelnou úrovní konfliktů se svým prostředím.*** Tato společnost již „ušetřila“ na výchově k obranyschopnosti a nakupuje za velké peníze kontraktory, kterým říká Armáda ČR, ale ve skutečnosti jde jenom o Armádu Žoldu. Peníze dojdou a jde se domů. Tak jako na Bílé hoře.

Představa, že peníze vložené na jedné straně do vzdělávacího procesu se na straně druhé budou radostně sypat jako při ternu ve forbesu je prostě hloupoučká a dětinská. To nic nemění na tom, že existuje celá řada soukromých škol, které jsou továrnami na zisk. Zde ovšem nejde prioritně o vzdělávání, jakkoliv se jim jejich úroveň často nedá upřít, ale především o to, že jejich absolventi jsou určeni pro určité vedoucí a dobře placené pozice ve státní správě i soukromém sektoru. Tady ovšem ***nejde o investice do vzdělávání, ale o vstupenku do klubu elit.***

Pokud jde o území dnešní České republiky, pak takový statut měla jediná vysoká škola a to v temných časech totality Vysoká škola politická ÚV KSČ, zvaná „vokovická Sorbonna“ a potom ještě Karlova univerzita za císaře Karla blahé paměti, která byla určena právě k tomu, aby vysoké posty v tehdejší českém státě neobsazovali absolventi zahraničních univerzit. ***Dnes jsou u nás podobnými továrnami na peníze především soukromé střední školy, které umožňují svým absolventům cestu na špičkové především anglosaské zahraniční univerzity. S nimi si mnozí mladí lidé a jejich rodiče spojují svoji lepší budoucnost v lepší společnosti. Zůstává otázkou, zda budoucnost, kterou***

si představují, již není ve skutečnosti minulostí. Uvidíme, jak a zda vůbec se jejich absolventi prosadí při řízení české společnosti, a snad to bude lepší, než když na těchto místech seděli absolventi sovětských akademií a vysokých škol doplnění absolventy VŠP ÚV KSČ.

Nelze opomenout ani tezi, že *jsme to možná s tím vzděláváním přehnali a že nám to brání v konkurenceschopnosti například s Čínou a ostatními zeměmi, kde není povinné střední vzdělání ani zdravotní a sociální pojištění.* Nemohu si nepřipomenout povzdech jednoho z kapitánů našeho průmyslu, který při pohledu na vyrovnaně a ukázněně pochodující korejský lid vzdychal, jak by se mu to ve fabrice jinak dělalo. Pro pořádek uvádím, že jsem takový povzdech slyšel v totalitě, stejně jako v dnešní kvetoucí demokracii. Jen kapitán byl týž, jen o generaci starší, protože skutečných kapitánů je věčný nedostatek. Jde o to, že zatímco u nás jde opravdu o výjimku potvrzující pravidlo, například v Rusku tato teze, že snížení vzdělanosti přinese zvýšení efektivnosti a konkurenceschopnosti, skutečně existuje a má nezanedbatelný vliv i podporu.

Na druhé straně pak stojí představitelé dětinského názoru, že investicemi do vzdělávání překonáme nějaký aktuální krizový jev. Investice do vzdělání mají příliš dlouhý cyklus, než aby se pozitivně projevíly ještě v době krize, která aktuálně probíhá. To, že hubená léta jsou vhodná pro investování, víme už z biblických rad Josefa Egyptského faraonovi z podobenství o sedmi hubených a tlustých kravách, potažmo letech. Ale investice do vzdělávání nejsou sto přinést tak rychle tak pozitivní efekty s výjimkou toho, že lidé vidí, že elity myslí v krizi na budoucnost, a snadněji podléhají iluzi, že jejich vůdci nejsou úplně hloupí a zlepšuje se jim blbá nálada. Škrtní peněz na vzdělávání je totiž znakem nejen nedostatku peněz, ale i nedostatku ducha a v neposlední řadě signálem k tomu, že nemáme nejen vizi budoucnosti, ale možná už ani budoucnost samotnou. Naopak investice do vzdělávání svědčí o tom, že krize je prostě dočasná, přejde a my se již nyní chytáme na lepší budoucnost. Navíc

takové zjištění, že děti mají novou školu, počítač nebo vycpaného výra, posílí naději a rozežene chmury nejen na burzách a ratingových agenturách, ale i v mnohých rodinách. ***Kdyby šlo do školství dokonce tolik peněz, že by děti nemusely ve školách omdlívat hlady, bylo by štěstí některých rodičů takřka úplné.***

Peníze, které u nás mají do vzdělávacího systému jít, možná nejsou tak malé, jak se podle stavu učitelů a škol i výsledků vzdělávacího procesu zdá. Problémem není objem prostředků, ale naprosto katastrofální způsob jejich distribuce. Podstatnou část z nich spolknou transakční náklady neustálých reforem, které jsou, jak už je u nás zvykem, zabezpečovány ze značné části soukromým sektorem. Na druhé straně kvalita ***výkonu státní správy na úseku školství je tragická.*** Příkladem může být neschopnost řešit taková selhání jako ta na plzeňských právech nebo postavení státních maturit a soukromých Scio testů při posuzování uchazeče o studium na vysoké škole. ***Ředitelé škol už jsou dávno dosazováni podle politického klíče*** a tento aktuální špatný vliv partajního oligopolu si dnes v ničem nezadá se někdejší špatným vlivem partajního monopolu. Rozdíl je v tom, že monopol měl k dispozici dostatek lidí s potřebnou kvalifikací i praxí, zatímco oligopol ***má většinou k dispozici jen rychlokvašené, moci chtivé rektální alpinisty.***

Tragickým důsledkem zoufalé kvality lidí zodpovědných za vedení školství v naší zemi jsou takzvané „optimalizace sítě škol“, kdy je likvidována materiálně technická základna základního a středního školství, která byla budována v této zemi po staletí. ***Spojíme dvě školy, vyházíme učitele a prodáme budovu, spojíme tři školy, vyhodíme více učitelů a prodáme dvě budovy... to je většinou maximum toho, nač se dnešní komunální a regionální mocnáři zmohou.*** Za několik let budou prodané budovy chybět, když ne školství a vzdělávání, tak jinému veřejnému systému. Přitom školní budova, zejména

v menších obcích, je přirozeným centrem společenského a kulturního života obce.

Tyto záležitosti, které byly dříve doma na nižších stupních škol, pronikají s neúprosností maligní metastáze do vzdělání terciárního. Nositelem zhoubného bujení je nejen tragická úroveň absolventů středních škol, ale znovu především *hloupost a nekvalifikovanost státní správy na úseku terciárního vzdělávání.* Jejím důsledkem jsou nejen *neustálé změny pravidel financování vědecké, pedagogické činnosti,* stejně jako dalších aktivit v rámci terciární sféry vzdělávání, ale aktuálně především *naprostá neschopnost čerpat evropské prostředky* na posílení objemu prostředků, který je na vzdělávání určen. Pokud už se nějaké prostředky na vzdělávání podaří získat, jde o zcela obskurní projekty, jejichž vliv na konkurenční schopnost a celkovou úroveň vzdělání je nulový, nebo spíše záporný. Jde o nejrůznější údajně resocializační projekty, které preferují údajně znevýhodněné menšiny, od národnostních až po ženy na mateřské dovolené. *Systémový přístup k možnostem budoucího rozvoje je úkolem nad mentální kapacitu českých politických elit.* Primitivní úkol - *alokovat disponibilní prostředky ve prospěch technického vzdělávání je pro českou politiku a státní správu zcela neřešitelný úkol.*

Z jakékoliv jen trochu objektivní analýzy stavu musí vyplynout *závěr, že hlavním zdrojem nedostatku prostředků na úseku vzdělávání nejsou ani obyčejná zlodějina ani více nebo méně sofistikovaná korupce. Jde především o těžko uvěřitelnou neschopnost odpovědných osob, která je výsledkem jejich dlouhodobého výběru, který má zaručit jejich poslušnost jejich pasákům, zvaných aktuálně kmoťři,* jejichž cílem je maximum veřejných prostředků v jejich vlastní kapse. Aktuálně však tato neschopnost začíná zasahovat i kapsy kmoťrů-pasáků, protože se jejich loutky jsou tak hloupé a neschopné, že se neumí dostat ani k nabízeným, ba v náš prospěch alokovaným evropským

peněžům. Prostě se to s těmi kádrovými požadavky na loajální hlupáky ve veřejné správě „tak trochu“ přehnal.

Stejně tak je nabíledni *závěr, že jakékoliv finanční prostředky veřejné či soukromé, které jsou vkládány do takového „poněkud nešťastného“ uspořádání vzdělávacího procesu, slouží jenom k dalšímu rozvratu školství jako klíčového společenského systému.* Tento příspěvek není zaměřen proti spoluúčasti soukromého sektoru nebo jednotlivců na financování jakéhokoliv stupně vzdělávání a terciárním nemluvě. Musí to však být za jasných předem určených pravidel a ku prospěchu kvality vzdělávacího systému. *Až na čestné výjimky jsou soukromé peníze ve vzdělávání jen zdrojem prohlubování problémů, které jsou způsobeny záměrně pokřivenými distribučními schématy prostředků z veřejných rozpočtů.* Řečeno ministerským argotem: „...jde o ty špatně nastavené procesy a jde o to, dobře nastavit ty procesy...“

Na závěr si dovolím malé shrnutí:

za první, vzdělání a vzdělávání jako celek *nejsou a nemohou být předmětem investic a zisku, jsou podmínkou sebezáchovy společnosti,*

za druhé, vzdělání nelze efektivně nebo objektivně měřit. Jediným *kritériem kvality vzdělání je úroveň sociální koheze ve společnosti a spokojenost* jejich příslušníků,

za třetí, když se nebudeme snažit ze vzdělávacího procesu udělat objekt byznysu a ratingu, *bude pro něj nejen dostatek peněz, alelepší se i úroveň samotného vzdělání.*

Klíčovým požadavkem však musí být taková podoba *distribuce veřejných prostředků do vzdělávání, která bude nejprve sanovat základní potřeby na úrovni vztahu „učitel-žák“, který je přirozeným základem vzdělávacího procesu.* Jde o úplně jinou kvalitu vztahu, než jakou vykazuje vztah

„poskytovatel vzdělávacích služeb - klient“, který je dnes tak často propagován a je degradací a likvidací samotné podstaty vzdělávacího procesu.

Současný přístup zodpovědných osob ke vzdělávání tento klíčový vztah „učitel - žák“ nejen neutváří a nebuduje, ale dokonce ani nepodporuje. Systematicky obě dvě strany vztahu stresuje a staví je do role vzájemně podezřívavých obchodních partnerů. *Náš vzdělávací proces tak díky rozkladnému působení hlouposti, neschopnosti, peněz a celkovému hokynářskému přístupu ke vzdělání postupně směřuje ke stavu, kdy bude poskytovatel služby (dříve učitel) od klientů (dříve žáků) vybírat před každou lekcí peníze nebo aspoň vajíčka či otep dříví.* Všechny veřejné prostředky totiž skončí v kapsách těch, kteří nemají se samotným vzděláváním nic společného.

Už nejde o to, ukrást si něco ze společného a veřejně prospěšného, už jde o to, aby společné a veřejně prospěšné prostě nebyly vůbec. A to je to, oč tu běží...